

DOLNOŚLĄSKI SYSTEM INFORMACJI PEDAGOGICZNEJ

Wiesława Jędrzejewska, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu

Pomysł utworzenia Dolnośląskiego Systemu Informacji Pedagogicznej (DSIP) narodził się w Wydziale Edukacji i Nauki Dolnośląskiego Urzędu Marszałkowskiego. System jest jednym z realizowanych regionalnych projektów edukacyjnych ujętych w zadaniach strategicznych rozwoju Dolnego Śląska, zakrojonych jako działania o charakterze systemowym. Obok niego powstały projekty: Dolnośląski System Kształcenia Ustawicznego Nauczycieli, Wojewódzki System Informacji Zawodowej, Dolnośląski System Wspierania Uzdolnień. Dla tych przedsięwzięć bazą zorganizowanej informacji naukowej w zakresie edukacji ma być DSIP. Twórcami systemu jest ponad stu dwudziestu nauczycieli-bibliotekarzy pracujących w sieci dolnośląskich bibliotek pedagogicznych. Pracę koordynuje Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu. U podstaw systemu leży przeświadczenie, że dzięki naszej pracy przy gromadzeniu, opracowaniu i udostępnianiu zbiorów, nauczyciele i cała społeczność zainteresowana wychowaniem i edukacją dzieci i młodzieży może szybko dotrzeć do rzetelnej, pełnej i aktualnej informacji.

Na Dolnym Śląsku istnieje 27 bibliotek pedagogicznych. Sieć dolnośląskich bibliotek pedagogicznych stanowią Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, jej siedem filii oraz 19 bibliotek wchodzących w skład Powiatowych Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli. Siedzibą wrocławskiej biblioteki jest budynek mieszczący się w Rynku pod numerem 49. Wszystkie biblioteki merytorycznie podlegają dyrektorowi DBP we Wrocławiu i to, pomimo różnej przynależności organizacyjnej, jest podstawą bardzo dobrej współpracy przy tworzeniu Dolnośląskiego Systemu Informacji Pedagogicznej.

Praca, którą wykonujemy tworząc system jest kontynuacją żmudnej bibliotekarskiej pracy trwającej na Dolnym Śląsku od blisko 60-ciu lat. Podstawą systemu są zbiory bibliotek liczące ponad milion woluminów, katalogi umożliwiające dotarcie do poszukiwanej literatury, kartoteki z informacją o artykułach z zakresu edukacji w Polsce i na świecie, teorii i praktyki pedagogicznej, dydaktyki ogólnej i metodyk poszczególnych przedmiotów nauczania publikowanych w ponad 600 czasopismach oraz nowe nabytki bibliotek: filmy wideo i dokumenty multimedialne. Zbiory poszczególnych bibliotek są dosyć zróżnicowane. Zdecydowanie największą kolekcję posiada biblioteka wrocławska. Liczba książek zgromadzonych przez dawne biblioteki wojewódzkie sięga kilkudziesięciu tysięcy, w pozostałych bibliotekach zawiera się między dwudziestoma a czterdziestoma tysiącami.

Opracowana i zgromadzona przez nas informacja jest udostępniona w Internecie w serwisie Biblioteki pod adresem www.dbp.wroc.pl. Na stronie głównej serwisu zamieszczone są dane adresowe Biblioteki i godziny otwarcia.

Główne działy Serwisu to: *Dokumenty programowe, Struktura, Działalność, Zbiory, Historia, Filie, Linki edukacyjne, Bazy, Aktualności*. W dziale *Dokumenty programowe* prezentujemy: Statut Biblioteki, Regulamin, Strategiczny plan rozwoju oraz Standardy mierzenia jakości pracy Biblioteki. W dziale *Działalność* omówiona jest działalność informacyjna, pedagogiczna, popularyzatorska, zasady udostępniania zbiorów i informacji, program współpracy z bibliotekami szkolnymi oraz stan komputeryzacji Biblioteki.

W dziale *Zbiory* została scharakteryzowana kolekcja Biblioteki oraz polityka rozbudowy zbiorów. Poprzez dział *Filie* można wejść do stron WWW poszczególnych bibliotek. Serwisy niektórych z nich są bardzo rozbudowane, kilka bibliotek prezentuje się w strukturach Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, do którego przynależy.

Linki edukacyjne - Bazy - są podstawą systemu informacji. Szczegółowo omówione są w dalszej części artykułu. *Aktualności* - są tu zawiadomienia o spotkaniach, konferencjach, szkoleniach odbywających się w Bibliotece, wystawach organizowanych w naszej placówce. W serwisie zamieściliśmy również linki do instytucji prowadzących różne formy edukacji nauczycieli i bibliotekarzy oraz do miejsc w Internecie, w których można znaleźć informacje o planowanych konferencjach.

W 2002 roku zainstalowaliśmy we wrocławskiej bibliotece serwer na którym są przechowywane dane wprowadzane do baz w poszczególnych bibliotekach. Wszystkie biblioteki są podłączone do Internetu, w większości stałym łączem SDI. Łącznie pracujemy na 130 komputerach, ich ilość ciągle jest

niewystarczająca. W niektórych bibliotekach są tylko dwa stanowiska komputerowe. We wszystkich bibliotekach jest założona lokalna sieć komputerowa. Sprawna komunikacja jest podstawą naszego działania. Na serwerze we Wrocławiu zostały założone skrzynki dla wszystkich bibliotek i wydziałów istniejących w większych placówkach. Poprzez pocztę elektroniczną i komunikatory rozwiązujemy problemy, które pojawiają się podczas pracy.

Jesienią 2001 roku zostało zawiązane we Wrocławiu konsorcjum, którego celem było stworzenie platformy dla optymalnego udostępniania środowisku akademickiemu oraz mieszkańcom Wrocławia i Dolnego Śląska zasobów bibliotecznych i informacyjnych bibliotek - członków Konsorcjum. W skład Konsorcjum weszły: Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Biblioteka Akademii Rolniczej, Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego, Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna oraz Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna. Wszystkie biblioteki konsorcjum zakupiły zintegrowany system biblioteczny Aleph. Regularne spotkania bibliotekarzy, bibliotek konsorcjum służą wymianie doświadczeń przy wdrażaniu programu.

System Aleph, który jest podstawowym narzędziem do tworzenia Dolnośląskiego Systemu Informacji Pedagogicznej został zakupiony w 2002 roku. Aleph może pracować w sieciach rozległych. Wykorzystanie tej cechy systemu umożliwiło nam tworzenie katalogu centralnego, wspólnej bazy danych o zbiorach wszystkich bibliotek. System stosuje międzynarodowy format zapisu dokumentu MARC21, ma zaimplementowany protokół Z39.50. Jest to ważne, ponieważ jednolity format zapisu dokumentu pozwala wprowadzać do bazy dane zapisane w innych bazach w tym samym formacie, a protokół Z39.50 daje możliwość automatycznej wymiany informacji. Opis katalogowy danej pozycji powstaje raz, najczęściej w którejś z bibliotek uczelnianych, a potem jest już powielany przez inne biblioteki. W ten sposób pozyskujemy z baz bibliotek naukowych poprzez Internet większość opisów bibliograficznych pozycji zwartych i ciągłych. W użytkowanym przez nas systemie takie elementy opisu jak hasła formalne i rzeczowe są kontrolowane kartoteką haseł wzorcowych. Daje to, między innymi, możliwość wyszukiwania wyrażeń synonimicznych.

W styczniu 2003 roku udostępniliśmy pierwsze bazy w Internecie. Obecnie można pozyskiwać informacje z katalogu centralnego, katalogów poszczególnych bibliotek, katalogów czasopism i dokumentów elektronicznych, te dwie ostatnie bazy są dotychczas tworzone tylko w bibliotece wrocławskiej. Najbardziej dumni jesteśmy z bazy bibliografii zawartości czasopism - *Edukacja*. Bazy cały czas rozbudowujemy, pracujemy w czasie rzeczywistym tzn. materiały wprowadzane przez bibliotekarzy są, po przesłaniu na serwer, natychmiast widoczne w Internecie. Planujemy utworzenie kolejnej bazy. Będzie to baza zawierająca materiały dotyczące dolnośląskiej oświaty. Dzięki współpracowaniu katalogu centralnego nie powielamy swojej pracy. Opis bibliograficzny książki wprowadza do bazy jedna biblioteka, pozostałe dopisują informacje o swoich egzemplarzach.

Pierwsze opisy do bazy zostały wprowadzone jesienią 2002 roku. Biblioteki przystępowały do pracy sukcesywnie. W grudniu 2003 roku 26 bibliotek tworzyło katalog centralny i swoje lokalne katalogi. Pod koniec kwietnia 2004 roku baza zawierała prawie 18 tys. rekordów bibliograficznych. Do niektórych dołączone są książki z kilkunastu bibliotek. Ponieważ Aleph umożliwia wydzielenie z katalogu centralnego wg zadanego kryterium logicznych podbaz, wyodrębniono bazy poszczególnych bibliotek. W okresie poprzedzającym wspólną pracę kilka bibliotek tworzyło swoje komputerowe katalogi. Były one zakładane w różnych systemach bibliotecznych. Trzy bazy były budowane w Sowie, dwie w ISIS-ie, jedna w Librze, i jedna w MiniLib-ie. Było to ogromne bogactwo, które wniosły do systemu biblioteki z Legnicy, Jawora, Bolesławca, Jeleniej Góry, Świdnicy, Nowej Rudy i Wrocławiu. Największą bazę przekazała do wspólnego użytkowania biblioteka w Legnicy. Wszystkie te bazy zostały przekonwertowane do formatu MARC21, następnie prowadzony był długotrwały proces łączenia baz. Aby uniknąć powtarzania się opisów, bazy były łączone parami, następnie sprawdzaliśmy potencjalne duplikaty. Proces ten zakończono na początku maja 2004 roku. Sześć baz zostało połączonych ze sobą a następnie dołączono je do katalogu centralnego. Powstała baza liczyła 73 tys. opisów bibliograficznych. Baza ta przyczyni się do znacznego przyspieszenia retrokonwersji katalogów poszczególnych bibliotek. Dzięki wspólnej bazie możliwe jest odnalezienie poszukiwanej pozycji w dowolnej bibliotece sieci. Pozycję taką można pozyskać poprzez wypożyczalnię międzybiblioteczną.

Mamy nadzieję, że informacja o zbiorach bibliotek, wzbogaci się wkrótce o informację o ich statusie i dostępności. Będzie można wówczas dokonywać zamówień książek do wypożyczenia poprzez Internet.

Biblioteka we Wrocławiu wprowadziła do Alepha również inne swoje zbiory. I tak powstały dwie następne bazy: katalog czasopism i katalog dokumentów elektronicznych. Ponieważ tytuły czasopism gromadzonych w bibliotekach sieci w większości są już w bazie, utworzenie lokalnych katalogów czasopism sprowadzi się do wprowadzenia informacji o zasobach. Obecnie trwają prace w dostosowaniu Alepha do możliwości wprowadzania filmów wideo. Baza zawartości czasopism - Edukacja jest kontynuacją tworzonej od 1995 roku przez wrocławską bibliotekę bazy w systemie ISIS. Prace nad nią rozpoczęto w Alephie w końcu 2002 roku po konwersji danych z poprzedniego systemu. Od początku 2003 roku do pracy nad bazą zostały włączone biblioteki w Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu. Baza prezentuje tematykę z zakresu edukacji w Polsce i na świecie, teorii i praktyki pedagogicznej, dydaktyki ogólnej i metodyk poszczególnych przedmiotów nauczania, psychologii oraz w mniejszym zakresie innych dziedzin wiedzy. Zawiera, w ponad 100 tys. opisów bibliograficznych, materiał źródłowy od 1990 roku, stale uzupełniany o bieżąco opracowywane periodyki. Jej podstawę tworzą w większości adnotowane opisy bibliograficzne artykułów z czasopism gromadzonych i opracowywanych w DBP we Wrocławiu. Prenumerujemy rocznie ok. 190 tytułów czasopism - mamy większość tytułów prasy pedagogicznej i metodycznej o zasięgu ogólnokrajowym, ważniejsze tytuły czasopism psychologicznych, selekcyjnie dobrane tytuły czasopism socjologicznych, społecznych, kulturalnych, filozoficznych, tytuły z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa. Stopniowo rozszerzamy zawartość bazy o artykuły i wydawnictwa ciągłe oficyn uczelnianych, w szczególności uniwersytetów i wyższych szkół pedagogicznych. Udostępniliśmy ją w Internecie na stronie DBP na początku 2003 roku, następnie w Internetowym Serwisie Informacyjnym BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA. Bardzo szybko spotkała się z dużym uznaniem czytelników. Aleph umożliwia bardzo wszechstronne wyszukiwanie wprowadzonych do bazy materiałów. Możliwe jest wybranie opisów w wyniku przeglądania indeksów: autorskiego, tytułów artykułów, tytułów czasopism, haseł przedmiotowych. Istnieje też możliwość wyszukiwania w oparciu o wprowadzone słowa lub frazy. Wyszukane przez system opisy można filtrować, ograniczać przez zadanie nowego kryterium wyszukiwawczego, przeglądać z możliwością wybrania opisów interesujących dla poszukującego. Opisy można oglądać w różnych formatach. Wybrane opisy można wydrukować w postaci zestawienia bibliograficznego lub przesłać pocztą elektroniczną.

Wychodząc naprzeciw postulatami biblioteczni bibliotekarzy bibliotek sieci zainicjowaliśmy w Alephie nową bazę. Będziemy w niej archiwizować działania edukacyjne na Dolnym Śląsku. Będą to opisy bibliograficzne artykułów z prasy lokalnej, informacje adresowe o wszystkich dolnośląskich instytucjach zarządzających oświatą, stowarzyszeniach i fundacjach oświatowych, szkołach. Z poziomu bazy będzie można wejść na internetową stronę wyszukanej jednostki oświatowej. Baza będzie zawierać pełne teksty materiałów z konferencji, teksty projektów realizowanych na Dolnym Śląsku, analizy, wyniki badań oraz inne materiały przekazywane nam w postaci elektronicznej z instytucji zarządzających oświatą oraz poszczególnych szkół.

Proces komputeryzacji bibliotek jest długotrwały. Możliwość wykorzystywania baz zewnętrznych, praca w sieci, połączone bazy niewątpliwie bardzo go przyspieszą niemniej wprowadzenie do niej ponad 150 tys. woluminów wrocławskiej biblioteki trwałoby, przy braku zewnętrznej pomocy kilka lat. Dlatego powstał w bibliotece projekt digitalizacji tradycyjnego katalogu. Celem projektu: "Utworzenie komputerowego katalogu kartkowego" jest zapewnienie kompletności dostępnych w Internecie informacji o zasobach wrocławskiej biblioteki.

Zakładamy, że:

- Komputerowy Katalog Kartkowy przeglądany będzie niezależnie od katalogu w systemie Aleph
- Wyszukiwanie odbywać się będzie jedynie przez alfabetyczny indeks "szufladek elektronicznych" (podobnie jak w zwykłym katalogu kartkowym)

Na wyszukaną w katalogu książkę można będzie złożyć zamówienie magazynowe, które będzie realizowane tak jak zamówienie złożone z systemu Aleph. Przed wypożyczeniem książki, będzie ona

skatalogowana w systemie Aleph, a odpowiedni obraz karty zostanie usunięty z katalogu graficznego. Dzięki temu w pierwszej kolejności zostaną wprowadzone do bazy pozycje poszukiwane przez czytelników.

Zdajemy sobie sprawę z tego, że źródła informacji, jakimi powinien posługiwać się bibliotekarz nie mogą ograniczać się do zasobów gromadzonych w macierzystej bibliotece. Do ogromnego zasobu informacji wchodzi się poprzez Internet. Dostęp do niego otwiera przed bibliotekarzami nowe możliwości. Przy istniejącym tempie rozwoju zasobów sieci globalnej staje się zrozumiały fakt, że to bogactwo informacji należy w jakiś sposób porządkować. Bibliotekarze zawsze porządkowali powierzone im zbiory, jest to podstawowa zasada organizacji zbiorów bibliotecznych. Z tego też powodu poznanie i klasyfikowanie zasobów Internetu wydaje się być naturalną kontynuacją dotychczasowej ich działalności.

Chcemy, aby Internet stał się źródłem informacji w naszych bibliotekach. Wyszukane, krytycznie ocenione i umiejętnie sklasyfikowane zasoby Internetu umożliwią bibliotekarzom sprawne uzyskiwanie poszukiwanych przez użytkowników biblioteki informacji. Z "morza" informacji dostępnych w Internecie chcemy wybrać wartościowe, zweryfikowane pod względem wiarygodności strony WWW przydatne nauczycielowi.

Realizujemy projekt: "Katalogowanie edukacyjnych zasobów Internetu". Do współpracy, oprócz bibliotek dolnośląskich przystąpiło kilka bibliotek z ogólnopolskiej sieci bibliotek pedagogicznych.

W dobie natłoku różnych informacji bibliotekarz powinien pełnić rolę przewodnika po dostępnych mu źródłach, służyć użytkownikowi pomocą przy wyszukiwaniu materiałów w bazach internetowych. W tym też celu, sam powinien posiadać odpowiednie kwalifikacje pozwalające spełniać oczekiwania użytkowników i tym samym stawać na wysokości zadania w rozwiniętym społeczeństwie informacyjnym.

W związku z tym zaczęliśmy intensywnie się szkolić. Rozpoczęliśmy w 2001 roku od podstaw obsługi komputera, potem były szkolenia w zaawansowanych metodach pracy z programami pakietu Office. Szkolenia w pracy z programami do obsługi Internetu oraz w zakresie pozyskiwania informacji i komunikacji przy użyciu sieci. Następnie uczestniczyliśmy w całym szeregu szkoleń przygotowujących do pracy z systemem Aleph. Rozpoczęliśmy je od cyklu szkoleń z międzynarodowego formatu zapisu dokumentu elektronicznego MARC21, potem sukcesywnie zdobywaliśmy umiejętności w pracy z kolejnymi modułami systemu. Pierwsze szkolenia w pracy z systemem prowadzone były przez pracowników firmy Aleph Polska. Umiejętności nasze doskonaliliśmy w ramach WDN, w zespołach samokształceniowych powstałych z inicjatywy biblioteki w Jeleniej Górze w dawnych bibliotekach wojewódzkich oraz na szkoleniach w poszczególnych bibliotekach sieci

Prowadzimy działalność edukacyjną, która przyczynia się do nadania użytkownikowi należytych kompetencji do korzystania z informacji. Swoją wiedzę i umiejętności przekazujemy poprzez różnorodne formy szkoleń. Są to szkolenia z obsługi Internetu, prezentacje systemu, warsztaty z wyszukiwania w bazach danych. Kierujemy je do nauczycieli-bibliotekarzy, metodyków, nauczycieli przedmiotowców. Prowadzimy, ciesząc się dużym zainteresowaniem lekcje biblioteczne dla uczniów. Prezentujemy na nich nie tylko tradycyjny warsztat informacyjny biblioteki, ale uczymy posługiwania się bazami danych i katalogami tworzonymi w systemie Aleph. Statystyka poszukiwań informacyjnych w bazach świadczy o rosnącej popularności naszego serwisu. Wejścia z komputerów wrocławskiej biblioteki stanowią niewiele ponad 40%, dziennie stronę odwiedza około 200 osób. Obawiamy się, że łącze SDI, którym dysponujemy wkrótce okaże się zbyt wolne, aby obsłużyć zwiększony ruch w sieci.

Zbiór czasopism, który gromadzi biblioteka wrocławska, jest znacznie bogatszy od zbiorów gromadzonych w bibliotekach sieci. Dlatego użytkownik małych bibliotek często nie ma możliwości pozyskania na miejscu interesującego artykułu o którym informację znalazł w bazie zawartości czasopism - Edukacja. Aby zbadać skalę tego zjawiska prowadzimy badania dotyczące zapotrzebowania na takie materiały. Badania te będą wykorzystane w planowanym przez nas systemie dostarczania zeskanowanych artykułów pocztą elektroniczną.

Dolnośląskie biblioteki pedagogiczne tworząc informację i zapewniając do niej coraz łatwiejszy dostęp bez wątpienia współtworzą społeczeństwo informacyjne. Mamy nadzieję, że to co już zrobiliśmy i co zamierzamy zrobić wpłynie na poprawienie jakości życia w regionie.